

УДК 141(430)«17/18»Кант І., Вольф К.
DOI <https://doi.org/10.30970/vps.2024.31.03>

ДО ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ФІЛОСОФІЇ ВОЛЬФА НА КАНТА

Ігор Пасічник

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра теорії та історії культури,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна
e-mail: ihor.pasitschnyk@lnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-5643-0611*

Кантова філософія є не лише однією з найвпливовіших в історії, але й однією з небагатьох, що розглядаються як зміна способу думання. Але чи відбулася ця зміна стрибкоподібно, чи була радше результатом ґрунтовної роботи з попередньою філософською традицією? У випадку Канта цією традицією є передусім метафізика XVIII ст., а точніше, – філософський дискурс XVIII ст. у німецькому контексті, одним з головних представників якого був К. Вольф. Філософія Вольфа і сама була реформою способу думання, до того ж стала настільки популярною, що у другій половині XVIII ст. чи не всі філософські кафедри у німецьких землях були зайняті вольфіанцями. Кант часто послуговується назвою «ляйбніце-вольфівська філософія». Це з одного боку, вказує на те, що Кант розглядав Вольфову філософію не інакше, як систематизацією та популяризацією філософії Ляйбніца (теза, яка на сьогодні вже неодноразово спростована), з іншого ж, що Кант полемізує не так безпосередньо з філософією Вольфа, як радше з загальним філософсько-поняттєвим дискурсом XVIII ст., який він і окреслював цією назвою. Тож Кантова філософія без сумніву виростає на поняттєвому та проблемному ґрунті попередньої традиції. У статті розглядається питання впливу Вольфової філософії на філософію Канта, зокрема, проблема виразу «ляйбніце-вольфівська філософія», використання Кантом Вольфового поняттєвого апарату, а також твердження Канта, що він подолав догматизм філософії Вольфа. Ключовим моментом належного розуміння цього Кантового твердження є осягнення відмінності між догматичним методом та догматизмом. Адже Кант вважає, що долає саме догматизм, тобто використання чистої рації (Vernunft) без попередньої критики її власної спроможності, тоді як догматичний метод, якому передуює критика чистої рації, неодмінно мусить бути в основі майбутньої метафізики.

Ключові слова: К. Вольф, І. Кант, ляйбніце-вольфівська філософія, догматичний метод, догматизм, метафізика, пізнання.

Вступ

Г. Гайне у творі «*До історії релігії і філософії в Німеччині*» 1834 року, характеризує постать, значення та вплив Канта такими словами: «Die Lebensgeschichte des Immanuel Kant ist schwer zu beschreiben. Denn er hatte weder Leben noch Geschichte. [...] Sonderbarer Kontrast zwischen dem äußeren Leben des Mannes und seinen zerstörenden, weltzermalmenden Gedanken!»

Wahrlich, hätten die Bürger von Königsberg die ganze Bedeutung dieses Gedankens geahnt, sie würden vor jenem Manne eine weit grauenhaftere Scheu empfunden haben als vor einem Scharfrichter, vor einem Scharfrichter, der nur Menschen hinrichtet» [Heine, 1885, S. 97] – «Історію життя Імануеля Канта важко описати. Бо він не мав ні життя, ні історії. [...] Дивовижний контраст між зовнішнім життям чоловіка та його нищівними думками, що змелюють світ! Справді, якби громадяни Кьонігсберга осягнули все значення цієї думки, вони відчували би перед цим чоловіком куди моторошнішу лякливість, ніж перед катом, перед Катом, який лиш страчує людей».

Ці, дещо провокативні, слова Гайне засвідчують, що вже щонайпізніше в першій половині XIX ст. філософію Канта поволі почали усвідомлювати як своєрідну революцію філософської думки. Проте варто звернути увагу на інший аспект, який також відкриває ця цитата, а саме, що теза про революційність Кантової філософії, яка з перспективи XXI ст. є вже звичною та тривіальною, ще в XIX ст. вимагала на теоретичному рівні – доведення, а на риторичному – гостроти та епатажу висловлювання, які, зокрема, й зустрічаємо у Гайне. І це закономірно, адже філософія Канта не постала у вакуумі, а значною мірою ґрунтувалася на філософській традиції, яка на той час існувала в Пруссії та поширилася на інші німецькомовні землі. Тож новаторство Канта стосовно цієї попередньої традиції мало бути ще обґрунтованим та осмисленим.

Чи не найвідомішим та найвпливовішим німецькомовним філософом першої половини XVIII ст. є К. Вольф. Його кар'єра була стрімкою та яскравою: вже від початку свого наукового та філософського становлення Вольф отримував престижні місця в університетах, визнання, а його тексти мали такий вплив, що часто чи не дослівно переписувалися у різних адаптаціях та інтерпретаціях. Останні дослідження впливу Вольфової філософії вказують також на те, що навіть багато статей відомої енциклопедії Дідро та Даламбера були інспірованими творами Вольфа, а нерідко й містили парафрази і навіть дослівні відтворення шматків Вольфових текстів (пор.: [Carboncini, 2018, S. 478–480]). Вольфа, як і Сократа, звинувачували у поганому впливі на молодь та атеїзмі. Вольф пережив заборону своєї філософії в Пруссії королем Фрідріхом Вільгельмом I, вигнання з цієї країни, а тоді через сімнадцять років триумфальне повернення назад у Пруссію на запрошення короля Фрідріха II.

І лише коли починають набирати популярності такі нові потужні німецькі філософи, як Кант і Гегель, Вольфа поволі забувають. Однак тимчасове забуття та знецінення ще не є підставою висновку про незначущість та невливовість. У своїй статті я окреслю кілька проблемних питань, пов'язаних з впливом Вольфової філософії на філософію Канта, а саме: вираз «ляйбніцево-вольфівська філософія», використання Кантом Вольфового поняттєвого апарату та твердження Канта про те, що він подолав догматизм філософії Вольфа.

Кантові твори цитуватимуться за загальноприйнятими абрєвіатурами: KrV для «Критики чистої рації» з вказівкою сторінки першого (A) чи другого (B) видання, AA для Akademieausgabe, із зазначенням відповідного тому та сторінки:

KrV = *Kritik der reinen Vernunft* (1781, 1787) = [Kant, 2024]

AA = *Gesammelte Schriften. Akademieausgabe*, 29 Bde. (1900–) = [Kant, 1900–]

Вираз «ляйбніце-вольфівська філософія» як проблема

Кант у своїх творах неодноразово згадує Вольфа, а також використовує вираз «ляйбніце-вольфівська філософія», зазвичай у негативних контекстах. Наприклад, цей вираз Кант використовує вже у «Критиці чистої рації» у контексті розгляду поняття чуттєвості: «Die Leibniz-Wolffische Philosophie hat daher allen Untersuchungen über die Natur und den Ursprung unserer Erkenntnisse einen ganz unrichten Gesichtspunkt angewiesen» [KrV, B 61] – «Тож ляйбніце-вольфівська філософія надала усім розвідкам про природу та витік наших пізнань геть неправильної перспективи». У цьому ж контексті Кант пише про «ляйбніце-вольфівську школу» в § 7 «Антропології з прагматичного огляду» [пор. AA VII, S. 140]. Вже самий вираз «ляйбніце-вольфівська філософія» вказує на те, що Кант – а згодом і Гегель, який теж цей вираз використовував – розглядали Вольфа чи не виключно як інтерпретатора та систематизатора філософії Ляйбніца. Зайвим є говорити, що в останніх дослідженнях кін. XX – поч. XXI ст. цю та інші подібні тези значною мірою спростовано, а також показано, що Вольф, хоча й зазнав деякого впливу Ляйбніца, проте створив оригінальну філософію, яка аж ніяк не є систематизацією Ляйбніцевої, зокрема, про це пише також і український дослідник Сергій Секундант (див.: [Секундант, 2021, с. 44–45]). Іншими словами, Вольфа можна назвати інтерпретатором Ляйбніца не більше, ніж Канта – інтерпретатором Вольфа.

Тож у Кантовій оцінці філософії Вольфа є щонайменше два проблематичні моменти. По-перше, хоча Кантові згадки про так звану ляйбніце-вольфівську філософію мають доволі негативне забарвлення, однак становлення Канта відбувалося саме на ґрунті філософії Вольфа та його послідовників. Тобто Вольфова філософія вплинула на Канта принаймні на рівні предмета дискусії. По-друге, коли Кант критикує так звану ляйбніце-вольфівську філософію, то постає раційне питання: А кого і що саме він, власне, критикує? Адже існувала просто величезна кількість послідовників Вольфа, а також тих, на кого вплинули ті чи інші аспекти його філософії: від більшою мірою адаптаторів, на зразок Готшеда чи Баумайстера, до більшою мірою оригінальних філософів, подібно до Баумгартена, Маєра чи Мендельсзона. Зважаючи на те, що впродовж усієї своєї університетської кар'єри Кант читав лекції з метафізики за книгою Баумгартена (зробивши лише одного семестру виняток), можна припустити, що значною мірою саме у філософії Баумгартена Кант вбачав систематизацію того, що називав ляйбніце-вольфівською філософією. Але й у випадку, що таке припущення правильне, знову постає питання: наскільки Баумгартен взагалі слідує за Вольфом, а де йде своїм шляхом? Зокрема, сучасний німецький філософ Александер Айхеле вважає, що Баумгартена якщо й можна зараховувати до вольфіанців, то хіба в історичному сенсі, але не систематичному (пор.: [Aichele, 2010, S. 164]).

Тож у випадку виразу «ляйбніце-вольфівська філософія», з одного боку, постає питання, якою мірою філософію Вольфа взагалі можна назвати *ляйбніце-вольфівською*, а з іншого, – з чим та ким насправді полемізує Кант: безпосередньо з Вольфом, котроюсь із розповсюджених адаптацій та

інтерпретацій його філософії, чи тезами оригінальніших філософів, які у той чи інший спосіб зазнали впливу Вольфових ідей?

Проблема поняттєвого апарату у Вольфа та Канта

Зважаючи на те, що хоча би на рівні предмета дискусії філософія Вольфа прямо або опосередковано вплинула на Канта, є очевидним, що Кант мусив працювати з поняттєвим апаратом, розробленим Вольфом. І вже згадане використання Кантом у своїх лекціях з метафізики Баумгартенової «*Метафізики*» це тільки підтверджує. Очевидно, що багато Вольфових термінів та понять Кант модифікує, перетлумачує, а то й надає їм геть іншого значення, але в будь-якому разі можна стверджувати напевне, що Кантова філософія постає все ж на термінологічно-поняттєвому апараті Вольфа, або точніше кажучи – термінологічно-поняттєвому апараті, яким послуговувалися також численні послідовники Вольфа і який загалом був домінантним у німецькомовній філософії першої половини XVIII ст. Тому з суто термінологічно-поняттєвої перспективи Кант до певної міри має рацію, підсумовуючи виразом «ляйбніце-вольфівська філософія» цей поняттєво-термінологічний дискурс першої половини XVIII ст., хай навіть цей вираз і не зовсім вдалий.

Інша справа, чи не є ключові ідеї Канта якоюсь мірою запозичені і розвинуті з філософії Вольфа? Я зараз не беруся відповідати на це питання, а хочу лише вказати на перспективність дослідження у цьому напрямі. Тут я лише коротко наведу один приклад, що ілюструє як наступництво, так і відмінність філософій Вольфа та Канта.

Вольф у своєму метафізичному проєкті поділяє метафізику як науку про підстави людського пізнання на онтологію, емпіричну психологію, загальну космологію, раціональну психологію та природну теологію. Такий поділ відображає розгляд трьох основних видів сущого, доступних людському пізнанню, а саме, душі, світу та Бога: в онтології йдеться про підстави пізнання речей в загальному, у психології ж, космології та теології – про підстави пізнання окремих основних видів речей (основних видів сущого). Поділ психології на емпіричну та раціональну показує, що Вольф розглядає душу спочатку на основі того, що ми про неї можемо знати з досвіду (*Erfahrung*), а тоді на основі того, що ми про неї можемо висувати за допомоги рації (*Vernunft*). Разом емпірична та раціональна психології розглядають підстави пізнання душі. Загальна космологія розглядає, відповідно, підстави пізнання світу, а природна або ж раціональна теологія – підстави пізнання Бога, тою мірою, якою про нього можна щось сказати за допомоги рації. У Баумгартена цей поділ метафізики спростився до: онтологія, космологія, психологія, природна теологія. Згодом з'явився поділ на загальну метафізику (*metaphysica generalis*), що охоплювала онтологію, та спеціальну метафізику (*metaphysica specialis*), що охоплювала космологію, психологію та теологію. І хоча термінологічного розрізнення *metaphysica generalis* та *metaphysica specialis* у Вольфа не було, йому часто приписували виникнення цього поділу, що певною мірою мало сенс, оскільки на значеннєвому рівні цей поділ був обґрунтований саме Вольфом. Тож космологія, психологія та теологія у XVIII ст. розглядалися як

частини метафізики, що розкривають її першу частину – онтологію, а саме, окремо розглядаючи три основні види суцього: світ, душу та Бога.

Кант у своєму проєкті трансцендентальної філософії фактично відштовхується від спроектованої Вольфом метафізики XVIII ст. У намаганні виявити та виправити хиби попередньої метафізики Кант послуговується її термінологічним апаратом та перебуває у контексті її проблем та формулювань. Зокрема, вчення про світ, душу та Бога як три основні види суцього Кант трансформує у вчення про три основні класи трансцендентальних ідей. Тобто світ, душу та Бога Кант розглядає передусім як трансцендентальні ідеї, тобто поняття рації (Vernunftbegriffe), яким, на відміну від понять розуму (Verstandesbegriffe), не може бути дано у досвіді повністю відповідного предмета:

«Das denkende Subjekt ist der Gegenstand der Psychologie, der Inbegriff aller Erscheinungen (die Welt) der Gegenstand der Kosmologie, und das Ding, welches die oberste Bedingung der Möglichkeit von allem, was gedacht werden kann, enthält, (das Wesen aller Wesen) der Gegenstand der Theologie. Also gibt die reine Vernunft die Idee zu einer transzendentalen Seelenlehre (psychologia rationalis), zu einer transzendentalen Weltwissenschaft (cosmologia rationalis), endlich auch zu einer transzendentalen Gotteserkenntnis (Theologia transzendentalis) an die Hand» [KrV, B 391–392]. – «Суб'єкт, що думає, є предметом *психології*, сукупність усіх явищ (світ) – предметом *космології*, а річ, яка містить найверховнішу умову можливості всього, що можна подумати (сутність усіх сутностей) – є предметом *теології*. Тож чиста рація дає у [наше] розпорядження ідею для трансцендентального вчення про душу (psychologia rationalis), для трансцендентальної науки про світ (cosmologia rationalis), врешті, також для трансцендентального пізнання Бога (Theologia transzendentalis)».

Цей приклад є, з одного боку, яскравим свідченням новаторства Канта, з іншого ж, він демонструє, як Кантова філософія – і термінологічно, і проблематично – постає з попередньої традиції. Чи була філософія Канта суто запереченням метафізики XVIII ст., а чи її можна також розглядати як продовження та розвиток цієї метафізики, – ще необхідно дослідити. Те, як Кант сам бачив місце своєї філософії стосовно філософії Вольфа, буде коротко висвітлено у наступному розділі.

Твердження Канта про те, що він подолав догматизм Вольфової філософії

Належне тлумачення твердження Канта, що він подолав догматизм Вольфової філософії, передбачає чітке розуміння того, що саме Кант називав догматизмом. Своє поняття догматизму Кант досить чітко та лаконічно формулює у передмові до другого видання «*Критики чистої рації*» у контексті опису свого критичного проєкту:

«Die Kritik ist nicht dem *dogmatischen Verfahren* der Vernunft entgegengesetzt, (denn diese muß jederzeit dogmatisch, d. i. aus sicheren Prinzipien a priori streng beweisend sein,) sondern dem *Dogmatismus*, d. i. der Anmaßung, mit einer reinen Erkenntnis aus Begriffen (der philosophischen), nach Prinzipien, so wie sie die Vernunft längst im Gebrauche hat, ohne Erkundigung der Art und des Rechts, womit sie dazu gelangt ist, allein fortzukommen. Dogmatismus ist also das

dogmatische Verfahren der reinen Vernunft, ohne vorangehende Kritik ihres eigenen Vermögens» [KrV, B XXXV]. – «Критика не протиставляється *догматичному методу* рації, (бо вона завжди мусить бути догматичною, тобто строго доведеною з певних принципів а *priori*), але вона протиставляється *догматизму*, тобто зухвалості просуватися вперед лише за допомоги чистого пізнання з понять (філософських), за принципами, які рація давно має у вжитку, не довідавшись способу та права, якими рація їх досягла. А отже, догматизм є догматичним методом чистої рації *без попередньої критики її власної спроможності*».

Тобто Кант розрізняє догматичний метод та догматизм, й виступає не проти догматичного методу, який розуміє як строге доведення з апіорних принципів, а проти догматизму, тобто застосування догматичного методу без попередньо проробленої критики, а саме, попередньо здійсненого дослідження природи та меж пізнавальних спроможностей людини. Ба більше, Кант стверджує, що майбутня метафізика, тобто метафізика, якій передуватиме критика, муситиме далі розгортатися саме згідно догматичного методу: «In der Ausführung also des Plans, den die Kritik vorschreibt, d. i. im künftigen System der Metaphysik, müssen wir dereinst der strengen Methode des berühmten Wolff, des größten unter allen dogmatischen Philosophen, folgen» [KrV, B XXXVI]. – «Тож у реалізації плану, продиктованого критикою, тобто в майбутній системі метафізики, ми муситимемо згодом слідувати строгому методу славетного Вольфа, найвеличнішого поміж усіх догматичних філософів».

А отже Кант приписує Вольфу догматизм не в сенсі, що Вольф начебто залишає свої твердження без доведення, а тому, що, на думку Канта, Вольф послуговується догматичним методом без попередньо проведеної критики пізнавальних спроможностей. Адже весь патос філософії Вольфа якраз і полягає у тому, що Вольф намагається вибудувати свою філософію – зокрема, метафізику – як науку, розуміючи під наукою певне і доказове знання: «Durch die Wissenschaft verstehe ich eine Fertigkeit des Verstandes alles, was man behauptet, aus unwidersprechlichen Gründen unumstößlich darzuthun» [Wolff, 1978, § 2]. – «Під наукою я розумію вмілість розуму все, що стверджується, неспростовно виводити з несуперечливих підстав». «Per Scientiam hic intelligo habitum asserta demonstrandi, hoc est, ex principiis certis & immotis per legitimam consequentiam inferendi» [Wolff, 1996, § 30]. – «Під наукою я розумію вмілість доводити свої твердження, тобто виводити їх з певних і непорушних принципів шляхом належного виснування».

Тобто Кант долає догматизм Вольфа у тому розумінні, що Вольфовий метод, який Кант називає *догматичним методом*, він доповнює попереднім особливим аналізом спроможностей пізнання, який називає *критикою*. З цієї перспективи Кантову філософію можна певною мірою розглядати як розвиток та переосмислення філософії Вольфа, чи принаймні того проблемного та поняттєвого дискурсу першої половини XVIII ст., який Кант загально окреслює як лйбніце-вольфівську філософію.

Висновки

З перспективи зазначеного можна щонайменше зробити припущення, що Кант у своїй філософії розгортає та додумує те, що також вже частково присутнє у філософії Вольфа. Безперечно, Кант є оригінальним філософом з

надзвичайно великою сферою впливу, про що свідчить хоча б величезна кількість дослідницької літератури, присвяченої Кантовій філософії, однак це ще більше відтінює те, що вплив філософії Вольфа на Канта досі не досліджено вповні. Щоправда, зі збільшенням інтересу до Вольфової філософії в останні десятиліття зростає також і кількість досліджень її впливу на Канта. Наприклад, можна згадати публікації Н. Гінске, присвячені впливу Вольфової філософії загалом [Hinske, 1999a] та стосунку Вольфової емпіричної психології до Кантової прагматичної антропології [Hinske, 1999b], статтю М. Кюна про поняття об'єкта у Вольфа і Канта [Kuehn, 1999], статтю І. Карасека про Вольфове і Кантове обґрунтування системи метафізики [Karásek, 2007]. А також дослідження впливу Вольфової моральної філософії на моральну філософію Канта у таких дослідників, як А. Томас [Thomas, 2004], Л. Лянґлюа [Langlois, 2018] та Д. Гюнінг [Hüning, 2018]. Інтерес до цієї теми певною мірою можна спостерігати також в українському контексті, зокрема, можна виділити дослідження С. Секунданта, який спеціалізовано займається Вольфовою філософією (див., наприклад, вже цитований текст [Секундант, 2021]), та статтю В. Терлецького, у якій поміж іншого розглядається проблема впливу практичної філософії Вольфа на формування метафізики звичаїв Канта [Терлецький, 2024]. Тож дослідження впливу Вольфової філософії на філософію Канта набирає популярності й може бути досить перспективним напрямом досліджень (зокрема, кантознавчих) принаймні у найближчі кілька десятиліть.

Список використаних джерел

1. Секундант С. Ляйбніц і Вольф: критичні засади ідеї наукової революції у філософії. *Sententiae*. 2021. Т. 40, № 1. С. 44–66. DOI: <https://doi.org/10.31649/sent40.01.044>.
2. Терлецький В. Проект «метафізики звичаїв» Канта в систематичному та історичному контекстах. *Sententiae*. 2024. Т. 43, № 3. С. 113–128. DOI: <https://doi.org/10.31649/sent43.03.113>.
3. Aichele A. Allzuständigkeit oder Beschränkung? Alexander Gottlieb Baumgartens Kritik an Christian Wolffs Begriff der Philosophie. *Studia Leibnitiana*. 2010. Bd. 42(2). S. 162–185.
4. Carboncini S. Wolffrezeption in Europa. *Handbuch Christian Wolff* / R. Theis, A. Aichele (Hrsg.). Wiesbaden : Springer, 2018. S. 467–495. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-658-14737-2_21.
5. Heine H. Zur Geschichte der Religion und Philosophie in Deutschland. *Heine H. Sämtliche Werke*. Hamburg : Hoffmann und Campe, 1885. Bd. 7. S. 5–150.
6. Hinske N. Die Philosophie Christian Wolffs und ihre Langfristfolgen. *Aufklärung und Interpretation Studien zu Kants Philosophie und ihrem Umkreis* / F. Klemme Heiner, B. Ludwig, M. Pauen, W. Stark (Hrsg.). Würzburg : Königshausen & Neumann, 1999. S. 29–37.
7. Hinske N. Wolffs empirische Psychologie und Kants pragmatische Anthropologie. *Aufklärung*. 1999. Bd. 11/1. S. 97–107.
8. Hüning D. Christian Wolffs Konzeption der Verbindlichkeit. Eine Antizipation der Ethik Kants. *Aufklärung*. 2018. Bd. 30. S. 15–34.

9. Kant I. *Gesammelte Schriften. Akademieausgabe*. 29 Bde. Berlin : Reimer & de Gruyter, 1900–.
10. Kant I. *Kritik der reinen Vernunft* / Hrsg. von Jens Timmermann. Hamburg : Meiner, 2024.
11. Karásek J. Philosophie als strenge Wissenschaft. Zur systematischen Begründung des Systems der Metaphysik bei Wolff und Kant». *Akten des 1. internationalen Christian-Wolff-Kongresses, Halle (Saale) 4–8 April 2004* / J. Stolzenberg, O.-P. Rudolph (Hrsg.). Teil 2, Olms 2007. S. 71–98.
12. Kuehn M. Der Objektbegriff bei Christian Wolff und Immanuel Kant. *Aufklärung und Interpretation Studien zu Kants Philosophie und ihrem Umkreis* / F. Klemme Heiner, B. Ludwig, M. Pauen, W. Stark (Hrsg.). Würzburg: Königshausen & Neumann 1999. S. 39–56.
13. Langlois L. Der Begriff der Verbindlichkeit bei Baumgarten und sein Einfluss auf Kants Moralphilosophie. *Aufklärung*. 2018. Bd. 30. S. 35–50.
14. Thomas A. Die Lehre von der moralischen Verbindlichkeit bei Christian Wolff und ihre Kritik durch Immanuel Kant. *Die Psychologie Christian Wolffs Systematische und historische Untersuchungen* / O.-P. Rudolph, J.-F. Goubet (Hrsg.). Tübingen : Max Niemeyer (De Gruyter), 2004. S. 169–189. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110932317.169>.
15. Wolff Ch. Discursus praeliminaris de philosophia in genere. [1728]; lat.-de. = Einleitende Abhandlung über Philosophie im Allgemeinen / Übers. u. hrsg. v. G. Gawlick, L. Kreimendahl. Stuttgart-Bad Cannstatt : Frommann-Holzboog, 1996.
16. Wolff Ch. Vernünfftige Gedancken von Gott, der Welt und der Seele des Menschen, auch allen Dingen überhaupt. [1720]. *Gesammelte Werke*, 1. Abt., Bd. 2], Hildesheim – Zürich – New York : Olms, 1983.
17. Wolff Ch. Vorbericht von der Welt-Weisheit. [1713]. *Wolff Ch. Gesammelte Werke*, 1. Abt., Bd. 1. Hildesheim – New York : Olms, 1978. S. 115–120.

References

- Aichele, A. (2010). Allzuständigkeit oder Beschränkung? Alexander Gottlieb Baumgartens Kritik an Christian Wolffs Begriff der Philosophie. *Studia Leibnitiana*, 42(2), 162–185. <https://doi.org/10.25162/sl-2010-0003>
- Carboncini, S. (2018). Wolffrezeption in Europa. In Theis, R., Aichele, A. (Hrsg.), *Handbuch Christian Wolff* (S. 467–495). Wiesbaden: Springer. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-658-14737-2_21
- Heine, H. (1885). Zur Geschichte der Religion und Philosophie in Deutschland. In H. Heine, *Sämmtliche Werke* (Bd. 7. S. 5–150). Hamburg: Hoffmann und Campe.
- Hinske, N. (1999a). Die Philosophie Christian Wolffs und ihre Langfristfolgen. In H. F. Klemme, B. Ludwig, M. Pauen, & W. Stark (Hrsg.), *Aufklärung und Interpretation: Studien zu Kants Philosophie und ihrem Umkreis* (S. 29–37). Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Hinske, N. (1999b). Wolffs empirische Psychologie und Kants pragmatische Anthropologie. *Aufklärung*, 11/1, 97–107.
- Hüning, D. (2018). Christian Wolffs Konzeption der Verbindlichkeit. Eine Antizipation der Ethik Kants. *Aufklärung*, 30, 15–34.

- Kant, I. (1900–). *Gesammelte Schriften* (Akademieausgabe, 29 Bde). Berlin: Reimer & de Gruyter.
- Kant, I. (2024). *Kritik der reinen Vernunft* / Hrsg. von Jens Timmermann. Hamburg: Meiner.
- Karásek, J. (2007). Philosophie als strenge Wissenschaft. Zur systematischen Begründung des Systems der Metaphysik bei Wolff und Kant. In J. Stolzenberg, O.-P. Rudolph (Hrsg.), *Akten des 1. internationalen Christian-Wolff-Kongresses, Halle (Saale) 4–8 April 2004* / Teil 2 (S. 71–98). Hildesheim: Olms.
- Kuehn, M. (1999). Der Objektbegriff bei Christian Wolff und Immanuel Kant. In H. F. Klemme, B. Ludwig, M. Pauen, & W. Stark (Hrsg.), *Aufklärung und Interpretation: Studien zu Kants Philosophie und ihrem Umkreis* (S. 39–56). Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Langlois, L. (2018). Der Begriff der Verbindlichkeit bei Baumgarten und sein Einfluss auf Kants Moralphilosophie. *Aufklärung*, 30, 35–50.
- Sekundant, S. (2021). Leibniz i Wolff: krytychni zasady idei naukovoï revoliutsii u filosofii [Leibniz and Wolff: critical foundations of the idea of scientific revolution in philosophy]. *Sententiae*, 40, 1, 44–66. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.31649/sent40.01.044>
- Terletskyi, V. (2024). Proiekt «metafizyky zvychaiv» Kanta v systematychnomu ta istorychnomu kontekstakh [Kant's Project of the «Metaphysics of Morals» in Systematic and Historical Contexts]. *Sententiae*, 43, 3, 113–128. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.113>
- Thomas, A. (2004). Die Lehre von der moralischen Verbindlichkeit bei Christian Wolff und ihre Kritik durch Immanuel Kant. In O.-P. Rudolph, J.-F. Goubet (Hrsg.), *Die Psychologie Christian Wolffs Systematische und historische Untersuchungen* (S. 169–189). Tübingen: Max Niemeyer (De Gruyter). <https://doi.org/10.1515/9783110932317.169>
- Wolff, Ch. (1978, [1713]). Vorbericht von der Welt-Weisheit. In *Wolff Ch. Gesammelte Werke*, 1. Abt., Bd. 1 (S. 115–120). Hildesheim–New York: Olms.
- Wolff, Ch. (1983, [1720]). *Vernünfftige Gedancken von Gott, der Welt und der Seele des Menschen, auch allen Dingen überhaupt*. In *Wolff Ch. Gesammelte Werke*, 1. Abt., Bd. 2. Hildesheim – Zürich – New York: Olms.
- Wolff, Ch. (1996, [1728]). *Discursus praeliminaris de philosophia in genere* : lat.-de. = *Einleitende Abhandlung über Philosophie im Allgemeinen* / Übers. u. hrsg. v. G. Gawlick, L. Kreimendahl. Stuttgart-Bad Cannstatt : Frommann-Holzboog.

ON THE PROBLEM OF INFLUENCE OF WOLFF'S PHILOSOPHY ON KANT

Ihor Pasitschnyk

Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Theory and History of Culture,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: ihor.pasitschnyk@lnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-5643-0611

I. Kant's philosophy is not only one of the most influential in history, but also one of the few that is seen as changing the way of thinking. But was this change a leap, or rather the result of thorough work with the previous philosophical tradition? In Kant's case, this

tradition is primarily the metaphysics of the 18th century or, more precisely, the philosophical discourse of the 18th century in the German context, one of the main representatives of which was C. Wolff. Wolff's philosophy itself was a reform of the way of thinking and it became so popular that in the second half of the 18th century almost all philosophical departments in German lands were headed by Wolffians. Kant often uses the name «Leibniz-Wolffian philosophy». This, on the one hand, indicates that Kant viewed Wolff's philosophy in no other way than the systematization and popularization of Leibniz's philosophy (the assertion that has been repeatedly refuted today), on the other hand, that Kant argues not directly with Wolff's philosophy, but rather with the general philosophical and conceptual discourse of the 18th century, which he outlined with this name. Therefore, Kant's philosophy undoubtedly grows on the conceptual and problematic ground of the previous tradition. The paper discusses the influence of Wolff's philosophy on Kant, in particular, the problem of the term «Leibniz-Wolffian philosophy», Kant's use of Wolff's conceptual apparatus, as well as Kant's assertion that he overcame the dogmatism of Wolff's philosophy. The crucial point to properly understanding this Kant's assertion is to understand the difference between dogmatic method and dogmatism. So Kant believes that he overcomes precisely dogmatism, that is, the use of pure reason without prior critique of its own faculty, while the dogmatic method, which is preceded by a critique of pure reason, must necessarily be the basis of a future metaphysics.

Keywords: C. Wolff, I. Kant, Leibniz-Wolffian philosophy, dogmatic method, dogmatism, metaphysics, cognition.

Отримано / Received: 30.09.2024